

Nr 28

Utbildningsutskottets betänkande i anledning av motioner angående undervisning av invandrare m. m.

Motionerna

I motionen 1971: 134 av herr Helén m. fl. (fp) har hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär

A. att statsbidragsbestämmelserna för driftbidrag till grundskolan ändras så att bidrag kan utgå för lärare som anlitas vid språkträning av invandrabarn i svenska i förskolan,

B. att en översyn görs av gällande statsbidragsbestämmelser för undervisning av invandrabarn enligt vad i motionen anförts under avsnittet Grundskola,

C. att förslag framläggs till åtgärder i syfte att öka rekryteringen av invandrabarn till den gymnasiala skolan,

D. att en översyn görs av gällande kursplaner vid all lärarutbildning så att invandrarnas problem särskilt beaktas,

E. att invandrarnas problem måtte beaktas vid utbildning av övrig skolpersonal, t. ex. skolsköterskor, kuratorer och psykologer.

I motionen 1971: 135 av herr Helén m. fl. (fp) har — med hänvisning till vad som anförts i motionen 1971: 134 — hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär

A. att invandrarutredningen måtte undersöka möjligheterna för inrättandet av en särskild vuxenutbildningslinje med inriktning på undervisning av invandrare vid någon lärarhögskola och inrättandet av konsulents tjänster för invandrarundervisning samt överväga om ett särskilt institut för frågor rörande undervisning av invandrare bör tillskapas,

B. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär att en översyn görs av förekomsten av analfabetism bland invandrare och att ytterligare åtgärder vidtas för en utvidgad undervisning för dessa.

Remissyttrandena

Utskottet har inhämtat yttranden över motionerna från universitetskanslersämbetet, skolöverstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, statens invandrarverk och Folkbildningsförbundet.

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har i sitt yttrande anfört i huvudsak följande.

Enligt beslut av Kungl. Maj:t (senast 27.5.1970) bedrivs kursverksamhet i svenska språket för icke svensktalande studerande m. fl. vid universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg, Stockholm och Umeå. Denna står under UKÄ:s överinseende. Kurserna anordnas av ett kurskollegium som är underställt konsistoriet vid respektive universitet. Konsistorierna vid universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå äger enligt bestämmelserna uppdra åt studieförbund att under kurskollegiet handha undervisningen. Konsistoriet vid universitetet i Stockholm äger lämna motsvarande uppdrag åt the Stockholm University Institute for English-Speaking Students. Undervisningen i svenska är uppdelad i fyra studiekurser om 90 timmar vardera och undervisningsgruppernas storlek skall vara genomsnittligt minst 20 studerande. Studiekurserna benämns svenska 1, svenska 2, svenska 3 och svenska 4. Svenska 1—2 är avsedda att vara grundkurser och svenska 3—4 fortsättningskurser. Varje kurs beräknas pågå ca två och en halv månad och hela utbildningen uppta omkring ett studieår.

Deltagare i kurserna i svenska språket för icke svensktalande studerande m. fl. antas i den ordning som konsistoriet vid respektive universitet bestämmer. Behörig att antas som elev är dels icke svensktalande studerande vid universiteten och ett antal högskolor, dels icke svensktalande person som avser att söka inträde vid sådan utbildningsanstalt och som uppfyller behörighetsvillkoren i övrigt. Vidare är person med utländsk eftergymnasial utbildning som för varaktig yrkesverksamhet i Sverige oundgängligen har behov av kvalificerade kunskaper i svenska språket behörig att antas som elev.

Som tidigare nämnts står de kurser i svenska för utländska studerande m. fl. som anordnas vid universiteten under UKÄ:s överinseende. Kompetensutredningen har i betänkandet Väger till högre utbildning, behörighet och urval, förordat att utlänningskurserna vid universiteten flyttas från den högre utbildningen till exempelvis den gymnasiala vuxenutbildningens område. UKÄ har i yttrande över nämnda betänkande framhållit att UKÄ anser att detta står i samklang med dåvarande departementschefens av 1967 års riksdag godtagna uttalande i prop. 1967: 4 s. 136 om »att gymnasiala kompletteringsstudier inte skall anordnas inom universitetsorganisationens ram». I propositionen angående studiesocialt stöd till utländska studerande har föredraganden anfört att frågan om huvudmannaskapet för svenskundervisningen bör tas upp i samband med prövningen av förslag från kompetensutredningen och invandrarutredningen.

Skolöverstyrelsen (SÖ), som i sitt yttrande över motionerna endast tar upp de frågor som ligger inom överstyrelsens kompetensområde, har anfört bl. a. följande.

Vad i motionen 1971: 134 inledningsvis sägs om målet för samhällets anpassningsåtgärder för invandrare vill SÖ starkt understryka. SÖ har såväl i sin handläggning av utbildningsfrågorna för invandrare som i andra sammanhang utgått ifrån att de åtgärder som måste vidtas för att främja en god anpassning till svenska förhållanden inte får leda till en fullständig och ovillkorlig assimilering till svenskt samhällsliv och svensk kultur. I likhet med motionärerna vill SÖ således hävda, att invandrarna måste ha rätt att med samhällets stöd behålla kulturella drag från sitt hemland.

Denna strävan kanske klarast kommer till uttryck genom de åtgärder som vidtagits inom grundskolan. För att möjliggöra för invandrarnas barn att behålla och vidareutveckla det egna språket och kontakterna med hemlandets kultur- och samhällsliv har i den nya läroplanen för grundskolan (Lgr 69) intagits bestämmelser av innebörd att två undervisningstimmar per vecka från och med årskurs 1 till och med årskurs 9 kan anslås till en kompletterande undervisning i och på det egna modersmålet. Eftersom denna undervisning emellertid måste betraktas som frivillig, ankommer det på föräldrar och elever att bestämma huruvida dessa möjligheter bör utnyttjas. Denna språkundervisning, som måste handhas av lärare som behärskar respektive hemlands språk, avses ha ett innehåll som klart är inriktat på hemlandets kultur och samhällsförhållanden.

Försök pågår också med att ge den första läs- och skrivinläringen på barnens eget modersmål. Avsikten med detta försök är dels att få utrönt om denna inläring går snabbare och mera friktionsfritt, om undervisningen bedrivs på det språk som barnen behärskar bäst, dels att åstadkomma en mjukare övergång till det nya språket, som efter hand måste bli deras undervisningsspråk. Enligt SÖ:s mening bör åtgärder av de slag som här nämnts kunna medverka till att åtminstone till viss grad vederlägga uppfattningar om att skolarbetet för invandrarbarnen helt är inriktat på en försvenskning av invandrarna.

Även på andra områden har SÖ sökt ge stöd åt invandrarnas önskan om att bevara det egna kultur- och samhällsmönstret. På initiativ av SÖ har en samarbetsgrupp, benämnd kulturutbytesrådet, tillsatts med representanter förutom från SÖ från andra berörda ämbetsverk, intresseorganisationer och institutioner. Gruppen har till uppgift dels att medverka till att en väl upplagd kultur- och samhällsinformation om svenska förhållanden ges på alla nivåer av utbildningsväsendet, där invandrare deltar, dels ock att anskaffa lämpligt material för en motsvarande information om invandrarnas egna hemländer. Dessa skrifter, både den som berör svenska förhållanden och de som berör utvandrarländerna, görs tvåspråkiga. SÖ har bedömt det som synnerligen angeläget att invandrarna vid mötet med svenskt samhällsliv och svensk kultur har tillgång till jämförelsematerial från det egna landet. Erfarenheten har också visat att kunskaperna om det egna landet i vida kretsar bland invandrarna är mycket bristfälliga. Åtgärder av detta slag bör också kunna medverka till att stärka självkänslan hos invandrarna.

Avsikten är också att kulturutbytesrådets material skall vara användbart i den internationaliseringsundervisning, som skall förekomma på alla stadier inom det svenska utbildningsväsendet. Denna undervisning skulle därigenom få ett meningsfullt innehåll och samtidigt medverka till en bättre förståelse för invandrarna och för förhållandena i deras hemländer. Man torde också kunna förvänta att åtgärder av detta slag skulle kunna motverka de tendenser till en negativ inställning till invandrarna som på sista tiden kunnat skönjas i vissa kretsar.

De åtgärder för en förbättrad svenskundervisning såväl inom skolans ram som i vuxenutbildningen som behandlats i motionerna har länge varit föremål för insatser från SÖ:s sida. De förslag till åtgärder som framförs är således inte nya för SÖ. Inom ämbetsverket handhas invandrarfrågorna av en särskild arbetsgrupp direkt underställd verksamheten. Gruppens uppgift är att följa undervisningen för invandrare och vidtaga erforderliga åtgärder dels för en utbyggnad av stödåtgärder

inom skolans ram och dels att på olika sätt skaffa fram underlag för en förbättrad svenskundervisning för de vuxna invandrarna,

På skolans område har en omfattande försöksverksamhet bedrivits från förskolan upp till det gymnasiala stadiet. Flera av dessa försök har lett fram till att generella medgivanden kunnat lämnas för en allmän tillämpning av de utprövade åtgärderna. I ett supplement till läroplan för grundskolan har undervisningen av invandrabarnen utförligt behandlats. Där har gällande bestämmelser som reglerar undervisningen redovisats och där ges också råd och anvisningar om vilka stödåtgärder som kan förekomma och hur dessa på lämpligt sätt bör organiseras och genomföras i skolarbetet.

Beträffande barnstugeverksamheten är denna föremål för en särskild utredning, som också har aktualiserat invandrabarnens problem. Eftersom denna verksamhet ligger utanför SÖ:s arbetsområde har SÖ inte kunnat framlägga några egna förslag om åtgärder. Det pågår emellertid för närvarande ett intensifierat arbete under socialstyrelsens ledning för en utbyggnad av försöksverksamheten inom förskolan och i detta arbete deltar också SÖ.

När det gäller undervisningen i svenska för vuxna invandrare har vissa åtgärder vidtagits i avsikt att effektivisera denna undervisning. Bl. a. har en särskild läroplan utarbetats av en expertgrupp, tillsatt av SÖ. Vidare har studieplaner med metodiska råd och anvisningar framställts av samma expertgrupp. Även läromedelsfrågan har ingående penetrerats. SÖ har på detta sätt velat förbereda de åtgärder för en förstärkning av denna undervisning, varom förslag väntas i Invandrarutredningens kommande betänkande.

Vad i motionerna sägs om behovet av en förstärkt lärarutbildning på detta område vill SÖ helt ansluta sig till. Genom den ökade invandringen under senare år har behovet av lärare och handledare för den undervisning i svenska som bedrivs av studieförbunden och inom arbetsmarknadsutbildningen ständigt stegrats. För att utbilda och fortbilda för uppgiften erforderliga lärarkrafter har resurserna som stått till SÖ:s förfogande varit alltför knapphändiga. Lärarfrågorna har tid efter annan varit föremål för överväganden inom SÖ. De förslag till åtgärder som därvid dryftats kommer att kräva mycket stora kostnader om de skall kunna genomföras.

När det gäller den reguljära lärarutbildningen har åtgärder vidtagits för att göra de blivande lärarna förtrogna med de särskilda problem som följer med invandringen på skolans område.

Arbetsmarknadsstyrelsen har över motionerna yttrat bl. a.

Vid handläggningen av ansökningar om arbetstillstånd för utomnordiska arbetstagare söker arbetsmarknadsstyrelsen att i enlighet med de riktlinjer som antogs av 1968 års riksdag (prop. nr 142, s. 108-113) tillse, att den utländska arbetskraften inte koncentreras till utpräglade låglönebranscher med osäkra anställningsförhållanden och hög arbetslöshetsrisk. Styrelsen remitterar alltid ansökningarna till vederbörande fackförbund för yttrande. Härigenom skapas ytterligare garanti mot att arbetstagarna placeras i olämpliga anställningar. Kontroll sker även av att arbetskraften i samband med inresan erbjudes lämpliga bostäder.

Låglöneområdena tillförs trots detta utländsk arbetskraft i viss omfattning. Detta beror bl. a. på att grupper av invandrare automatiskt beviljas

arbetstillstånd utan föregående arbetsmarknadsprövning.

Hit hör främst nära anhöriga till arbetstagare som redan innehar uppehålls- och arbetstillstånd samt personer, som är att jämställa med kollektivt överförda flyktingar.

Genom överenskommelsen om den gemensamma nordiska arbetsmarknaden finns inte några formella hinder för invandring av nordiska arbetstagare. F. n. pågår emellertid överläggningar mellan berörda myndigheter i Sverige och Finland om åtgärder för att förmå den finländska arbetskraft som söker sig till Sverige att i större utsträckning anlita den service som arbetsförmedlingssamverkan mellan länderna erbjuder. Arbetskraften skulle därigenom kunna omhändertas och anpassas på ett bättre sätt. Bland de åtgärder som planeras ingår ett vidgat informationsutbyte samt utbyte av arbetsförmedlingstjänstemän mellan länderna.

Arbetsförmedlingen står invandrarna till tjänst vid förmedling av arbete på samma sätt som beträffande svenska medborgare. Arbetsplacementen försvåras emellertid inte sällan av att vederbörande har en bristfällig utbildning och saknar kunskaper i svenska språket. Även rena analfabeter förekommer. Arbetsförmedlingen använder sig i stor omfattning av fortbildning och omskolning för att stärka utländska sökandes konkurrenskraft på arbetsmarknaden. Av sammanlagt 44 603 personer som påbörjade arbetsmarknadsutbildning under andra halvåret 1970 var 4 953 utländska medborgare.

Statens invandrarverk (SIV), som erinrar om att invandrarutredningen nu framlagt sitt första delbetänkande »Invandrarernas utbildningssituation» (SOU 1971: 51) anser sig böra ta slutlig ställning till de i motioner och betänkanden framförda förslagen i ett sammanhang och inskränker sig därför i sitt yttrande i huvudsak till att peka på tidigare uttalanden samt konkreta initiativ från verket och andra för att lösa de påtalade problemen. Till invandrarverkets yttrande har bilagts en den 3 maj 1971 dagtecknad promemoria, Synpunkter på 1968 års barnstugeutrednings diskussions-PM Innehåll och metoder i förskoleverksamheten.

134 A. 1968 års barnstugeutredning kommer i sitt fortsatta arbete att ytterligare behandla invandrarbarnens situation i förskolan. Över utredningens diskussions-PM om innehåll och metoder i förskoleverksamheten har invandrarverket yttrat sig. Barnstugeutredningen skall vidare överväga frågan om huvudman för förskoleverksamheten. Motionsförslaget om ändring av bestämmelserna för driftbidrag till grundskolan så att bidrag kan utgå till förskolans språkträning torde komma att prövas i samband härmed. SIV anser också att så bör ske.

134 B. Invandrarverket anser det i och för sig önskvärt att en översyn görs av gällande statsbidragsbestämmelser för undervisning av invandrarbarn. Intill dess den föreslagna översynen verkställs är det emellertid av vikt att tillse, att de möjligheter som de nuvarande bestämmelserna ger verkligen utnyttjas av de lokala skolmyndigheterna. Att så inte alltid sker framgår bl. a. av invandrarutredningens kommunenkät. Invandrarelever kan t. o. m. efter flera år i svensk skola ha kvardröjande språkliga handikapp, som verkar allvarligt hindrande för deras allmänna studieframgång och studiemöjligheter efter den obligatoriska skolan. SIV delar och vill understryka invandrarutredningens slutsats att det är av vikt att skolöverstyrelsen och länskolnämnderna genom olika åtgär-

der stimulerar kommunerna att utnyttja de resurser som står till förfogande.

134 C. Invandrarverket instämmer i motionärernas önskan om förslag till rekryteringsstimulerande åtgärder för att öka invandrarungdomens gymnasiala studier. I sammanhanget bör påpekas att det nuvarande gymnasietts möjligheter att anordna anpassningsundervisning för invandrar elever varit klart bristfälliga, vilket kan ha varit en av anledningarna till den ringa andelen invandrare bland gymnasieeleverna. Även om den nya gymnasieskolan förses med bättre resurser att ta emot invandrar elever kommer förmodligen behovet av särskild stimulans och särskilda åtgärder att kvarstå. Därför är det viktigt att skolöverstyrelsens försöksverksamhet med utbildning på gymnasienivå för finsktalande ungdomar, vilken bedrivs på folkhögskolan i Malung, utvärderas och utvidgas. Möjligheten att anordna liknande utbildning för andra språkgrupper bör övervägas. — Skolöverstyrelsen har redan generell rätt att anordna särskilda yrkesinriktade kurser för invandrarungdom.

134 D—E. Invandrarverket ansluter sig till motionärernas allmänna resonemang om behovet av utbildning av lärare för invandrarundervisningen. Den föreslagna översynen av gällande kursplaner för lärarutbildning bör emellertid inte endast ta sikte på invandrarernas problem utan även syfta till en ökad orientering om utvandringsländernas förhållanden, levnadsformer och kultur för att göra de blivande lärarna bättre rustade att förmedla sådana kunskaper även till svenska elever. Dessa strävanden bör drivas parallellt med undervisningens internationalisering i allmänhet.

Vad beträffar utbildning av skolpersonal av skilda kategorier kan ett par initiativ nämnas. Sålunda anordnas under augusti månad en fortbildningskurs i invandrarfrågor av fortbildningsavdelningen vid lärarhögskolan i Umeå. Denna kurs är avsedd för all skolpersonal, elever och föräldrar samt representanter för kommuner och näringsliv. Vidare anordnas i samarbete mellan SIV och Sveriges skolkuratorers förening ett seminarium för skolkuratorer och skolsköterskor med tonvikt på de elevvårdande funktionerna. Det är givetvis önskvärt att inte bara den frivilliga fortbildningen utan även och framför allt grundutbildningen av all skolpersonal får inslag av denna art.

135 A. Invandrarutredningen anser dels att i lärarhögskolornas kurser bör förekomma som reguljära inslag såväl allmän orientering om invandringen och invandrarna som pedagogiska metoder för undervisning av invandrare, dels att en utbildning för lärare i svenska som främmande språk bör komma till stånd. Den sistnämnda utbildningen kan enligt utredningens bedömning arrangeras av universiteten, lärarhögskolorna, SÖ och studieförbunden med skolöverstyrelsen som huvudansvarig. Frågan om ett särskilt institut för frågor rörande undervisning av invandrare diskuteras inte i utredningens betänkande. Invandrarverket är f. n. inte berett att ta ställning till frågan om skapandet av ett dylikt institut.

135 B. Invandrarutredningen har inte ansett sig med någorlunda säkerhet kunna uppskatta antalet analfabeter i landet men beräknar dem till några tusen. Däremot föreslår utredningen en särskild alfabetiseringsundervisning. Denna undervisning bör enligt utredningen läggas upp som försöksverksamhet, bl. a. med hänsyn till att kunskaperna om

analfabetismens utbredning är begränsade. Remissbehandlingen av betänkandet får enligt invandrarverkets uppfattning klarlägga behovet av en noggrannare undersökning av förekomsten av analfabetism.

Folkbildningsförbundet konstaterar i sitt yttrande att motionerna berör utomordentligt vittomfattande områden. Invandrarnas situation behandlas ur såväl juridisk, social, kulturell som ekonomisk synvinkel. Övervägande delen av motionernas innehåll anses emellertid falla utanför förbundets direkta intresseområde, varför förbundet endast granskat de delar som direkt berör studieförbunden. I vad gäller utbildningen av vuxna invandrare finner förbundet kravet om ändrat huvudmannaskap dåligt underbyggt. Vidare anser förbundet att frågan om invandrarutbildningens organisation bör stå klar, innan utbildningen av lärare för invandrare fastställs.

Utskottet

I motionen 1971: 134 angående invandrarnas situation har förts fram ett antal förslag som avser bidra till att underlätta anpassningen för de utländska medborgare som vill bosätta sig i Sverige. Motionen har remitterats till utbildningsutskottet, till vilket också överlämnats följdmotionen 1971: 135 angående undervisning av invandrare. Följdmotionerna 1971: 116 angående förbättrad information till invandrare, 1971: 158 angående utlännings förvärv av svenskt medborgarskap, m. m., den senare såvitt gäller punkterna A och C, och 1971: 159 om utredning angående de s. k. intellektuella flyktingarnas situation m. m. har överlämnats till inrikesutskottet, som i dessa frågor avgett betänkandena 1971: 28, 26 resp. 29. Motionen 1971: 158, som även innehåller ett yrkande om borttagande av avgiften för svenskt medborgarskap, punkten B, har i den delen behandlats av skatteutskottet i betänkandet 1971: 27.

Invandrare i Sverige bör ha samma rätt till utbildning som gäller för svenska medborgare. För att detta mål skall kunna nås fordras åtgärder som dels underlättar anpassningen i det svenska samhället, dels stöder invandrarrens strävan att behålla kontakten med ursprungslandets språk och kultur. Härigenom ökas individens möjlighet att fritt välja mellan att stanna i Sverige och att återvända till sitt hemland.

I motionen 1971: 134 hemställs att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär att statsbidragsbestämmelserna för driftbidrag till grundskolan ändras så, att bidrag kan utgå för lärare som anlitas vid språkträning av invandrarbarn i svenska i f ö r s k o l a n. Utskottet delar motionärernas uppfattning att stödåtgärder för invandrarbarn bör vidtagas redan innan skolan börjar. Möjligheterna att i skolan hindra s. k. mobbing och utlänningshat är beroende av att invandrarbarnen så tidigt som möj-

ligt får sociala kontakter och språkträning. Även för de svenska barnen är det väsentligt att så tidigt som möjligt få träffa barn och familjer från andra kulturer och med andra språk. Under slutet av 1960-talet har också en rad försök med särskild verksamhet för invandrarbarn i förskolåldern inletts. I vissa kommuner med väl utbyggd barnstugeverksamhet sker i dag på kommunalt initiativ svenskträning inom ramen för den reguljära verksamheten, i andra kommuner pågår sådan försöksverksamhet inom förskolan med bidrag från skolöverstyrelsen eller allmänna arvsfonden. Det ankommer närmast på socialstyrelsen att i samråd med berörda myndigheter föreslå åtgärder som under de närmaste åren på olika sätt kan förbättra invandrarbarnens situation på förskolastadiet. Den sittande barnstugeutredningen har uppmärksammat problemen och överväger vilka speciella åtgärder av organisatoriskt och pedagogiskt slag som bör vidtas för invandrarbarn i förskola. Utskottet, som finner lämpligt att barnstugeutredningens förslag avvaktas innan särskilda åtgärder i statsbidragshänseende vidtas, avstyrker bifall till motionen såvitt nu är i fråga.

Statsmakterna fattade år 1968 principbeslut om undervisning av barn som tillhör språkliga minoriteter: (prop. 1968: 67, SU 1968: 129, rskr 1968: 303). I den nämnda motionen hemställs under punkten B att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär att en översyn görs av gällande statsbidragsbestämmelser för undervisning av invandrarbarn enligt vad i motionen anförs under avsnittet Grundskola. Den undervisning som i dag erbjuds invandrarbarn i g r u n d s k o l a n är dels olika former av stödundervisning, dels frivillig undervisning i deras modersmål. Stödundervisning, varom bestämmelser meddelats genom Kungl. Maj:ts beslut den 16 juni 1966 och skolöverstyrelsens tillämpningsanvisningar, ges i svenska som främmande språk men också i form av studiehandledning på modersmålet. Statsbidrag utgår för 6 timmars stödundervisning i veckan per undervisningsgrupp om 3–5 elever. Frivillig undervisning i modersmålet får enligt den nya läroplanen för grundskolan (Lgr 69 s. 111) omfatta 2 veckotimmar under varje årskurs i utbyte mot andra i timplanen upptagna ämnen. I fråga om stödundervisningen är det möjligt att inom ramen för anvisade resurser anordna olika typer av förberedande undervisning. Stödundervisningen kan koncentreras till den första tiden i klassen. Eleverna kan också placeras i förberedelseklass där de får intensivundervisning i svenska samt information om den nya miljön. Exempel på vad som kan åstadkommas med utnyttjande av de möjligheter som nuvarande statsbidragsbestämmelser ger är den undervisning i grundskolan av elever från icke svensktalande land, som skolstyrelsen i Göteborg anordnar och som motionärerna berör.

Invandrarverket anser det i och för sig önskvärt att en översyn görs av gällande statsbidragsbestämmelser för undervisning av invandrarbarn. Samtidigt påpekar emellertid verket att det intill dess den föreslagna översynen verkställts är av vikt att tillse att de möjligheter som nuvarande

bestämmelser ger verkligen utnyttjas av de lokala skolmyndigheterna. Utskottet instämmer häri och finner det också angeläget att skolöverstyrelsen och länskolnämnderna genom olika åtgärder stimulerar kommunerna att utnyttja de resurser som finns att tillgå. Med hänvisning till vad som anförts och med erinran om att en diskussionspromemoria angående statligt driftbidrag till skolväsendet (U 1971: 3) och invandrarutredningens förslag i vad gäller invandrarbarn i skolpliktsåldern f. n. bereds inom berörda departement, avstyrker utskottet bifall till ifrågasvarande motionsyrkande.

I motionen 1971: 134 önskas vidare att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär att förslag läggs fram till åtgärder i syfte att öka rekryteringen av invandrarbarn till den gymnasiala skolan. Utskottet får med anledning härav anföra följande.

En elevgrupp, som hittills varit förbisedd inom utbildningsväsendet, utgör de unga invandrare vilka befinner sig över skolpliktsåldern men är under 20 år. Erfarenheten ger vid handen att ett stort antal ungdomar i denna åldersgrupp har haft svårigheter att erhålla varaktig anställning både på grund av svag allmän utbildning och bristande eller obefintliga kunskaper i svenska. Risk föreligger att denna grupp blir svår att inordna i arbetslivet och samhället, om man inte gör ansträngningar att hjälpa dem över svårigheter som möter dem. Vid f. n. tre gymnasieskolor pågår enligt vad utskottet erfarit yrkesförberedande utbildning enligt en individuell tim- och kursplan benämnd »Yrkesinriktande grundkurs för invandrare». Utbildningens mål är att ge en intensivundervisning i svenska jämte kompletterande undervisning i vissa allmänna ämnen, som möjliggör för invandraren att efter den yrkesförberedande utbildningen påbörja och genomföra en reguljär yrkesinriktad utbildning. Ett antal kommuner har enligt uppgift planer på att anordna denna utbildning. Frågan om lägsta antal deltagare för att utbildningen skall få komma till stånd prövas f. n. av Kungl. Maj:t.

Behöriga invandrarelever kan intas i svensk gymnasieskola inom den fria kvoten. Svårigheten att följa en svenskspråkig undervisning har emellertid för många visat sig vara alltför stor. Skolöverstyrelsen har därför i samverkan med Finsk-svenska utbildningsrådet anordnat en försöksverksamhet, inriktad på finskspråkiga gymnasieskolbehöriga elever, som en tvåårig internatkurs vid Malungs folkhögskola. Syftet med denna kursverksamhet är att meddela dels intensiv svenskundervisning, dels undervisning i allmänna ämnen på elevernas modersmål och därvid åstadkomma en samordning mellan finska och svenska kursplaner så, att eleverna skall under tredje året kunna fullfölja och avsluta sina studier vid svensk gymnasieskola.

I Västerås anordnas läsåret 1971/72 försök med särskild utbildning för invandrare på tvåårig social linje i gymnasieskola inom ramen för tillgängligt antal intagningsplatser för läsåret 1971/72. Skolöverstyrelsen

skall efter utgången av läsåret 1971/72 till Kungl. Maj:t redovisa erfarenheterna av försöksverksamheten.

Frågan om särskilda bestämmelser för stödundervisning i gymnasieskolan åt invandrarelever med brister i svenska språket prövas f. n. av Kungl. Maj:t.

Invandrarungdomens skolgång på det gymnasiala stadiet hindras emellertid inte bara av bristfällig förmåga att tala och skriva svenska. På treårig humanistisk, samhällsvetenskaplig eller naturvetenskaplig linje av gymnasieskolan studeras fyra språk, om svenskan medräknas. Detta medför särskilda svårigheter. Skolöverstyrelsen har därför hos Kungl. Maj:t anhållit om bemyndigande att efter framställning från skolstyrelse medge elev att utbyta ett främmande språk mot det egna modersmålet. Härigenom görs valet av i första hand det tredje främmande språket, C-språket, friare varigenom det i framtiden kommer att finnas ett antal personer med utbildning i mindre vanliga språk. Värdet härav kan bli stort från såväl den enskildes som samhällets synpunkt. Frågan prövas f. n. av Kungl. Maj:t. Med hänvisning till dels den försöksverksamhet som pågår på det gymnasiala stadiet, dels att invandrarutredningens förslag i fråga om utbildning för invandrarbarn i åldern 16–20 år f. n. bereds avstyrker utskottet bifall till motionen såvitt nu är i fråga.

I förevarande motion hemställs under punkten D att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär att en översyn av gällande kursplaner vid all lära r u t b i l d n i n g så att invandrararnas problem särskilt beaktas. Kungl. Maj:t har den 29 juni 1970 fastställt mål och riktlinjer för utbildningen vid lärarhögskola. Enligt dessa bör invandrares och andra språkliga minoriteters problem uppmärksammas i utbildningen. Studieplansarbete i anledning av dessa riktlinjer pågår inom skolöverstyrelsen. Enligt vad utskottet erfarit avses i de nya utbildningsplanerna för lågstadielärary-, mellanstadielärary- och ämneslärarylinjerna invandrarfrågorna behandlas i samverkan mellan ett flertal ämnen. Inom ramen för nuvarande timplan införs vidare på låg- och mellanstadielärarylinjerna i ämnet svenska ett nytt moment, svenska som främmande språk. Utbildning av lärare och handledare för studieförbundens och arbetsmarknadsutbildningens undervisning i svenska utgör en särskild fråga, som får lösas i samband med behandlingen av invandrarutredningens förslag. Vad gäller fortbildning av lärare vill utskottet erinra om vad som i propositionen 1971: 1, bil. 10 (s. 381) anförts i frågan. Med hänvisning härtill och vad i övrigt anförts avstyrker utskottet bifall till yrkandet i motionen såvitt nu är i fråga.

Under punkten E slutligen har i motionen 1971: 134 hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär att invandrararnas problem måtte beaktas vid utbildning av övrig skolpersonal, t. ex. skolsköterskor, kuratorer och psykologer. Utskottet vill erinra om att lärarhögskolornas fortbildningsavdelningar anordnar kurser för skol-läkare, skolsköterskor, elevhemsföreståndare, skolkuratorer och skolpsy-

kologer m. fl. Det är därvid fråga om fortbildning i tjänsten. Fortbildning av denna skolpersonal är eljest främst en fråga för de kommunala myndigheterna. Med hänvisning härtill samt till invandrarverkets yttrande över motionen avstyrker utskottet bifall till motionen, såvitt nu är i fråga.

I motionen 1971: 135 yrkas att invandrarutredningen måtte undersöka möjligheterna för inrättande av en särskild vuxenutbildningslinje med inriktning på undervisning av invandrare vid någon lärarhögskola och inrättandet av konsulenttjänster för invandrarundervisning samt överväga om ett särskilt institut för frågor rörande undervisning av invandrare bör tillskapas.

Utskottet får i fråga om utbildning av lärare för undervisning av invandrare anföra följande. Vid lärarhögskolan i Stockholm anordnas på ämneslärarlinjen en särskild vuxenpedagogisk utbildning som omfattar två terminer och är avsedd för blivande lärare vid den statliga och kommunala vuxenutbildningen. Inom ramen för ämneslärarlinjens utbildning skall för dessa studerande anordnas dels en kurs i vuxenundervisningens pedagogik och allmänna metodik om cirka 24 timmar, dels en kurs i ämnesmetodik speciellt avpassad för vuxenundervisningen och omfattande cirka 10 timmar. Denna metodikkurs ges efter skolöverstyrelsens bestämmande i vissa ämnen. Praktikterminen för här nämnd studerande, som genomgår särskilt avpassad praktisk-pedagogisk utbildning, skall helt eller delvis förläggas till kommunal vuxenutbildning. Motsvarande metodisk-praktisk utbildning med inriktning mot svenska som främmande språk torde utan uppdrag till invandrarutredningen inom ramen för nuvarande resurser kunna anordnas för studerande på lärarhögskolas ämneslärarlinje, som i sin grundexamen har ämnet svenska. I fråga om utbildning av lågstadiets och mellanstadiets lärare för undervisning i svenska som främmande språk får utskottet hänvisa till vad utskottet anfört i det föregående om grundutbildning för sådana lärare. Vad vidare gäller inrättande av konsulenttjänster för invandrarundervisning vill utskottet erinra om att det innevarande budgetår finns 243 statliga fortbildningskonsulenter för skolväsendets behov och att denna fortbildningsresurs i viss mån är rörlig. Förordnande på sådan tjänst meddelas nämligen tills vidare, dock längst för tre år. Vid förordnandeperiodens slut prövas ämnesområdet för tjänsten. Det finns alltså möjlighet för vederbörande skolmyndigheter att efter sådan prövning med hänsyn till behovet inrätta fortbildningskonsulenttjänst i svenska med särskild inriktning mot svenska som främmande språk. I motionen tas även upp frågan om ett särskilt institut för frågor rörande undervisning av invandrare. Utskottet, som hänvisar till vad skolöverstyrelsen i sitt remissyttrande redovisat beträffande en inom verket tillsatt samarbetsgrupp benämnd kulturutbytesrådet, har inte i detta läge blivit övertygat om behovet av ett sådant

fristående institut, varom motionärerna yrkar. Med hänvisning till vad utskottet anfört och att invandrarutredningens förslag om bl. a. lärarutbildning f. n. bereds föreslår utskottet att ifrågavarande yrkanden lämnas utan bifall.

I samma motion hemställs vidare att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär att en översyn görs av förekomsten av analfabetism och att ytterligare åtgärder vidtas för en utvidgad undervisning för dessa. Remissbehandlingen av invandrarutredningens betänkande torde klargöra behovet av ytterligare undersökning om förekomsten av analfabetism. Vad gäller utbildningen av analfabeter föreslår nämnda utredning försöksverksamhet med en tvåårig undervisning, som avses omfatta bl. a. svenska, matematik, samhällsorientering och yrkesträning. Invandrarutredningens förslag bereds f. n. inom berörda departement. Med hänvisning till dessa omständigheter avstyrker utskottet bifall till motionen såvitt nu är i fråga.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet
att riksdagen avslår motionerna 1971: 134 och 1971: 135.

Stockholm den 9 november 1971

På utbildningsutskottets vägnar
STIG ALEMYR

Närvarande: herrar Alemyr (s), Larsson i Staffanstorp (c), Richardson (fp), Jönsson i Arlöv (s), Nordstrandh (m), Wiklund i Härnösand (s), Elmstedt (c), Gustafsson i Barkarby (s), fru Gradin (s), fru Sundberg (m), fru Dahl (s), herrar Bernc'tson i Linköping (vpk), Sundgren (s), Jonsson i Alingsås (fp) och fröken Andersson i Stockholm (c).